

Teorie národního hospodářství

Studenti PF UK

Vypracované otázky ke zkoušce

2011

Tento text vznikl jako příprava na ústní zkoušku z předmětu Teorie národního hospodářství, vyučovaného na právnické fakultě UK. Text vytvořili sami studenti druhého ročníku, nemusí tedy být i přes veškeré korektury zcela správný a autoři nepřebírají žádnou odpovědnost za výsledek zkoušky. Texty byly vytvořeny na wiki studentů PF UK <http://ius.tulacek.eu/>.

Soubor vygenerován: 16.12.2011, 03:49

Obsah

A	Předmět a metody národohospodářské teorie	1
A.71	Předmět národohospodářské teorie a její základní kategorie	1
	Předmět	1
	Základní ekonomický problém	1
	Definice národohospodářské teorie = ekonomie:	1
	Ekonomie x ekonomika	1
	Kategorie národohospodářské teorie	2
A.30	Hlavní historické a současné směry ekonomického myšlení	2
	Merkantilismus	2
	Fyziokraté	3
	Klasická politická ekonomie	3
	Marxismus	4
	Německá historická (ekonomická) škola	4
	"Marginální revoluce" → Neoklasická ekonomická škola	4
	Neoklasická ekonomická škola	4
	Keynesiánství	5
	Chicagská škola	6
	Monetarismus	6
	Institucionalismus	6
	Hlavní názorové proudy soudobé ekonomie	6
B	Základní ekonomické pojmy a principy	8
B.98	Základní ekonomické principy a modely, metodické chyby ekonomického uvažování	8
	Základní ekonomické principy	8
	Přínosy a náklady	8
	Porovnání na základě peněžních hodnot	8
	Racionalita a vlastní zájem	9
	Náklady alternativ a utopené náklady	9
	Uvažování v mezních (marginálních) veličinách	9
	Ekonomická efektivnost	9
	Ekonomická rovnost	9
	Ekonomické modely	9
	Metodické chyby ekonomického uvažování	10
B.54	Náklady alternativ a utopené náklady, ilustруйте na příkladech	10
	Náklady alternativ	10
	Utopené náklady	11
B.97	Základní ekonomické otázky, typy a odlišnosti ekonomických systémů	11
	Základní ekonomické otázky	11
	Typy a odlišnosti ekonomických systémů	12
B.17	Ekonomická efektivnost, Paterovo a Kaldor-Hicksovo kritérium efektivnosti	13
	Ekonomická efektivnost	13
	Paretova a Kaldor-Hicksova efektivnost	14
	Ukazatelé ekonomické efektivnosti	15
	Efektivita a rovnost	15
B.85	Trhy výrobních faktorů, jejich úloha, specifika a regulace	15
	(Nájemní) trhy výrobních faktorů	15
	Výrobní faktory	16
	Národní důchod	17
B.89	Typy ekonomických subjektů, jejich postavení a úloha v národním hospodářství	17
B.49	Model ekonomického koloběhu	17
	Rovnováha v modelu ekonomického koloběhu	19
	Zahrnutí cen do modelu ekonomického koloběhu	20
	Ekonomická nerovnováha	20
B.55	Národohospodářské agregáty a jejich význam	21
	HDP	21
	Inflace	21

Nezaměstnanost	21
Platební bilance	21
B.46 Metody měření HDP	22
Metoda výrobní	22
Metoda důchodová	22
Metoda výdajová	22
C Tržní systém a státní ekonomická regulace	23
C.82 Trh a tržní systém, typy trhů	23
Trh v užším pojetí	23
Trh v širším pojetí	24
Tržní systém	24
C.87 Tržní cena a její funkce	25
Cena	25
Tržní rovnováha	25
Funkce ceny	27
C.7 Cenová a necenová konkurence, principy marketingu	29
Marketing a jeho cíle	29
Konkurence a její typy	29
Marketing a jeho definice	30
C.31 Hospodářská politika, její cíle, druhy a účinnost, magický čtyřúhelník	32
Hospodářská politika	32
Základní hospodářské cíle	32
Hospodářskopolitické nástroje	32
Druhy hospodářské politiky	32
Účinnost hospodářské politiky	33
C.88 Tržní selhání, jeho druhy a příčiny, ilustруйте na příkladech	33
Nedokonalá konkurence	33
Externality	33
Věřejné statky a neúplné trhy	34
Asymetrické informace	34
C.90 Věřejná a soukromá řešení tržních selhání	34
Věřejná řešení tržních selhání	35
Soukromá řešení tržních selhání	35
C.75 Státní regulace trhů, ceny ve smíšené ekonomice	36
Regulace trhů	36
Ceny ve smíšené ekonomice	37
C.73 Selhání vlády a jeho příčiny	38
Důvody vládního selhání	38
D Poptávka, nabídka a tržní cena	39
D.10 Zákon poptávky, zákon nabídky, zákon poptávky a nabídky, zákon jedné ceny	39
Zákon poptávky	39
Zákon nabídky	41
Zákon poptávky a nabídky	42
Zákon jedné ceny	42
D.8 Cenová, důchodová a křížová elasticita poptávky	43
Pružnost poptávky	43
Cenová elasticita poptávky	43
Pružnost poptávky a celkové spotřebitelské výdaje	43
Poptávka v krátkém a dlouhém období	44
Poptávka na jednotlivém trhu a poptávka po zboží jednoho prodávajícího	44
Křížová pružnost poptávky	44
Důchodová pružnost poptávky	44
D.70 Přebytek výrobce a spotřebitele, efektivita tržní rovnováhy	44
Přebytek spotřebitele	44
Přebytek výrobce	45
Celkový přebytek	46
Tržní rovnováha	46
Efektivita tržní rovnováhy	47
D.77 Státní zásahy do cen, jejich příčiny, důsledky a efektivita	47
Přímé státní regulace	47
Nepřímé státní regulace	47
Příčiny	47
Důsledky	47
Efektivita	47

E	Rozhodování, ekonomika a správa firem	49
E.9	Cíle, náklady, příjmy a zisk firmy	49
	Cíle	49
	Náklady	49
	Zisk	50
	Příjmy	51
E.35	Implicitní a explicitní náklady firmy, ekonomický a účetní zisk	51
	Implicitní a explicitní náklady firmy	51
	Ekonomický a účetní zisk	51
E.61	Normální zisk firmy, ekonomická renta a její dobývání	52
	Firma	52
	Explicitní náklady a implicitní náklady	52
	Ekonomický a účetní zisk	52
	Normální zisk	52
	Ekonomická renta	52
E.53	Náklady a nákladové křivky firmy, analýza firemních nákladů	53
	Celkové náklady dělíme na	53
	Průměrné celkové náklady	54
	Mezní náklady firmy	54
	Produkční funkce firmy	54
	Mezní produkt práce/mezní produkt kapitálu	54
	Průběh nákladových křivek	55
E.44	Marginální náklady a jejich význam	57
	Stav firemní rovnováhy	57
	Význam marginálních nákladů	57
	Rozhodování o zastavení činnosti	58
	Uzavření vs. ukončení činnosti	58
E.99	Zákon klesajícího mezního produktu, princip úspor z rozsahu	58
	Princip úspor z rozsahu	58
E.25	Financování firmy, finanční ukazatele a jejich funkce při řízení firmy	59
	Finanční zdroje firmy	59
	Cíle financování	59
	Krátkodobé a dlouhodobé financování	59
	Základní principy finančního řízení firmy	60
	Finanční ukazatele	60
E.96	Význam a struktura rozvahy firmy	61
	Struktura rozvahy	62
	Majetková struktura podniku - aktiva	62
	Kapitálová struktura podniku - pasiva	62
E.21	Ekonomický pohled na vybrané právní formy podniků, jejich výhody a nevýhody	64
	Specifické firmy	66
E.18	Ekonomické aspekty správy korporací	67
	Správa korporace	67
	Corporate governance	68
	Vnitřní a vnější model corporate governance	68
	Vnější model	68
	Vnitřní model	68
	Problém pán a správce	69
F	Struktura trhu, typy konkurence a konkurenční politika	70
F.78	Struktura trhu a tržní síla, relevantní trh	70
	Struktury trhu	70
	Tržní síla	71
	Relevantní trh	71
F.15	Efektivnost dokonalé konkurence	71
F.83	Trh dokonalé konkurence a postavení firmy na tomto trhu	72
	Efektivnost dokonalé konkurence	73
	Dokonalá konkurence a reálné trhy	73
	Reálně existující případ dokonalé konkurence	73
F.58	Nedokonalá konkurence, příčiny vzniku a hlavní typy, ztráta blahobytu v podmínkách nedokonalé konkurence	73
	Konkurence	73
	Omezení konkurence	74
	Dokonalá konkurence	74
	Nedokonalá konkurence	74
	Důsledky nedokonalé konkurence	74
	Typy nedokonalé konkurence	74
	Konkurenční, prokonkurenční či protitrustová politika	77
F.33	Chování firem v podmínkách dokonalé a monopolistické konkurence	77

Konkurence	77
Dokonalá konkurence (na nabídkové straně trhu)	78
Nedokonalá konkurence	78
Monopolistická konkurence	78
F.34 Chování firem v podmínkách oligopolu a monopolu	79
Oligopol	79
Monopol	80
F.42 Konkurenční politika, antimonopolní zákonodárství, regulace přirozených monopolů	81
Konkurenční politika	81
Protimonopolní zákonodárství	81
Regulace přirozených monopolů	82
Ochrana hospodářské soutěže v EU a ČR	83
G Kapitál a kapitálové trhy	84
G.40 Kapitál, jeho vznik, formy a funkce	84
Co je to kapitál	84
Vznik kapitálu	84
Formy kapitálu	84
Kapitálový trh	85
G.37 Instituce kapitálového trhu a jejich význam	85
Instituce kapitálového trhu	85
Instituce spojené s trhy cenných papírů	85
Instituce finančního zprostředkování	86
Stádní chování investorů	87
G.52 Nabídka, poptávka a rovnováha na trhu kapitálu	87
Nabídka na kapitálovém trhu	87
G.3 Aktiva, jejich druhy a vlastnosti, stanovení ceny aktiv	89
Aktiva	89
Druhy a vlastnosti	89
Výnosy, ceny, rizika aktiv	89
Míra výnosu aktiva	89
P/E (Price/Earnings ratio)	89
Tržní cena aktiv	89
Neriziková aktiva	90
Investiční riziko	90
Postupy investování	90
G.39 Investování a spekulace, vznik a důsledky "investičních bublin"	90
Některé relevantní pojmy	90
Investování prostředků na kapitálových trzích	91
Investiční bublina	91
G.79 Subjekty kapitálového trhu	92
G.67 Primární a sekundární kapitálové trhy a jejich význam	94
Vznik kapitálu	94
Trh kapitálu	94
Primární a sekundární trh	95
Primární kapitálový trh	95
Sekundární kapitálový trh	95
H Trh práce, zaměstnanost a rozdělení příjmů	96
H.65 Poptávka a nabídka na trhu práce, vliv substitučního a důchodového efektu na nabídku práce	96
Nabídka práce	96
Poptávka práce	97
Trh práce	97
H.84 Trh práce (poptávka, nabídka a rovnováha)	98
Poptávka po práci a nabídka práce	98
Rovnováha na trhu práce	99
Grafy	99
H.86 Tržní a netržní faktory determinace mezd, mzdová strnulost, jej příčiny a důsledky	100
Specifické faktory determinace mezd	100
Mzdová strnulost	101
H.59 Nezaměstnanost, příčiny, druhy a měření, vztah nezaměstnanosti a inflace	101
Dělení nezaměstnanosti	102
H.72 Rozdělení důchodů, nerovnosti v důchodech, přerozdělovací procesy a jejich nástroje	103
Rozdělení mezd a příjmů	103
Sledování mzdové (příjmové) nerovnosti	103
Přerozdělování příjmů a jeho nástroje	104

I Peníze a měnová politika	109
I.63 Peníze, jejich funkce a formy, úloha zlata v dějinách	109
Peníze	109
Funkce peněz	109
Formy peněz	110
Úloha zlata v dějinách	110
I.94 Vymezení peněz, peněžní zásoba a peněžní agregáty	110
Vymezení peněz	110
Peněžní zásoba a peněžní agregáty	110
I.41 Komoditní peníze, zlatý standard, peníze s nuceným oběhem	111
Komoditní peníze	111
Zlatý standard	111
Nucený oběh	111
I.51 Nabídka a poptávka na trhu peněz, cena peněz, výnosová křivka	112
Nabídka po penězích	112
Poptávka po penězích	112
Faktory ovlivňující poptávku po penězích	112
Poptávka po penězích a úroková míra	112
I.5 Bankovní systém, tvorba peněz a peněžní multiplikátor	113
Peněžní multiplikátor	114
I.50 Monetární politika a její nástroje	114
Cíle MP	115
Cílování inflace	115
Nástroje MP	115
Omezení regulace peněžní zásoby	116
Nezávislost centrální banky	116
Funkce bankovního systému	116
I.56 Nástroje expanzivní fiskální a monetární politiky, jejich význam a účinnost	116
Expanzivní monetární politika	116
Expanzivní nástroje monetární politiky	117
Expanzivní fiskální politika	117
I.57 Nástroje restriktivní měnové a rozpočtové politiky, jejich význam a účinnost	118
Restriktivní monetární politika	118
Restriktivní nástroje monetární politiky	118
Restriktivní fiskální politika	119
I.6 Bezprostřední a konečné cíle měnové politiky, cílování inflace	119
Bezprostřední cíle měnové politiky	119
Konečné cíle měnové politiky	119
Cílování inflace	120
I.43 Kvantitativní teorie peněz a cen, Fisherova rovnost	120
Fisherova rovnost	120
Z historie	120
I.62 Omezení měnové a fiskální politiky	121
Měnová politika	121
Rozpočtová politika	122
I.45 Měnová báze a tvorba peněz, peníze jako dluh	123
Měnová báze	123
Tvorba peněz	123
Peníze jako dluh	124
I.14 Diskontní, lombardní a repo sazba jako měnové nástroje	125
Úrokové sazby České národní banky	125
I.29 Funkce a nástroje centrální banky	126
Centrální banka	126
Funkce centrální banky	126
Nástroje centrální banky	127
Nezávislost	128
Česká národní banka	129
I.60 Nezávislost a odpovědnost centrální banky	129
Nezávislost centrální banky	129
Odpovědnost centrální banky	130
I.36 Inflace a její měření, druhy, příčiny a důsledky inflace, inflační daň	130
Metody výpočtu	130
Využití ukazatelů inflace	131
Závažnost inflace	131
Příčiny inflace	131
Dopady inflace	132
Protiinflační politika	132

I.12	Inflační daň	132
	Deflace, její příčiny a důsledky, past likvidity a kvantitativní uvolňování	133
	Deflace	133
	Past likvidity	133
	Kvantitativní uvolňování	133
J	Hospodářský růst	134
J.80	Teorie hospodářského růstu	134
	Hospodářský růst a jeho zdroje	134
	Příčiny hospodářského růstu	134
	Produktivita a její faktory	135
	Růstová politika	136
	Politika nabídkové stránky ekonomiky	136
	Výhody a nevýhody hospodářského růstu	137
J.69	Produktivita práce a kapitálu a jejich faktory, politika nabídkové strany	137
	Produktivita	137
	Produktivita práce	137
	Produktivita kapitálu	138
	Politika nabídkové stránky ekonomiky	139
J.22	Ekonomický růst a rozvoj, zdroje a typy růstu, růstová politika	139
	Zdroje (typy) ekonomického růstu	140
	Růstová politika	140
	Důsledky hospodářského růstu	141
K	Hospodářský cyklus a stabilizační politika	142
K.32	Hospodářský cyklus, jeho příčiny a fáze	142
	Fáze	142
	Typy hospodářských cyklů podle délky	143
	Příčiny hospodářského cyklu	143
	Pojmy	143
K.66	Poptávkové a nabídkové šoky, jejich vliv na recesi	144
	Model souhrnné poptávky a nabídky	144
	Model souhrnné poptávky	144
	Průběh souhrnné nabídky	146
K.38	Investiční akcelerátor a multiplikátor a jejich význam pro průběh hospodářského cyklu	149
	Vývoj spotřebních a investičních výdajů	149
	Investiční akcelerátor a multiplikátor	149
K.26	Finanční a měnová krize, možné příčiny a důsledky	150
	Druhy finanční krize	150
	Finanční krize	150
	Bankovní panika	151
	Měnová krize	152
K.10	Cíle, principy a nástroje stabilizační politiky	153
	Ovlivňování agregátní poptávky	153
	Koordinace monetární a fiskální politiky	155
	Problémy fiskální politiky	155
	Problémy monetární politiky	156
K.2	Agregátní poptávka a nabídka, potenciální a reálný produkt	156
	Agregátní poptávka	156
	Agregátní nabídka	157
	Potenciální HDP	157
	Reálný HDP	157
	Ekonomická rovnováha a ekonomické výkyvy	158
K.4	Automatické stabilizátory a jejich funkce, vysvětlete na příkladu	158
	Jednorázová záměrná opatření (diskrétní) a vestavěné (automatické) stabilizátory	159
	Vztah požadavku na vyrovnaný státní rozpočet a automatických stabilizátorů	159
K.27	Fiskální multiplikátory, efekt vytěsňování	159
	Expanzivní fiskální politika	159
	Fiskální multiplikátor	160
	Efekt vytěsňování	160
	Celkový účinek fiskální expanze	160
K.20	Ekonomické multiplikátory a jejich význam (Keynesův multiplikátor, peněžní multiplikátor, fiskální multiplikátor)	161
	Příklady multiplikátoru	161
	Keynesův multiplikátor	161
	Peněžní multiplikátor	161
	Fiskální multiplikátor	162

K.28 Fiskální politika, její cíle a nástroje	162
Fiskální politika	162
L Státní rozpočet a daňový systém	164
L.93 Veřejné finance, jejich funkce a složky, státní rozpočet a jeho deficit	164
Veřejné finance	164
Rozpočtová soustava	164
L.76 Státní rozpočet, základní struktura jeho příjmové a výdajové stránky	165
Příjmy státního rozpočtu	166
Výdaje státního rozpočtu	166
Typy rozpočtu	166
L.11 Daně, jejich druhy a ekonomické vlastnosti, daňová politika	168
Principy daňového systému	170
L.16 Efektivnost zdanění, daňové břemeno a „náklady mrtvé váhy“, Lafferova křivka	170
Efektivnost zdanění	170
Dopad daní	171
Náklady mrtvé váhy	171
Lafferova křivka	172
L.23 Euro a Maastrichtská kritéria, Pakt stability a růstu	172
Euro - bleskový úvod	172
Historie eura	173
Maastrichtská kritéria	173
Pakt stability a růstu	173
Aktuality o euru	174
M Mezinárodní ekonomické vztahy	175
M.1 Absolutní a komparativní výhody v mezinárodním obchodě, vysvětlete na příkladu	175
Příčiny	175
Absolutní výhoda	175
Komparativní výhoda	175
M.48 Mezinárodní měnové vztahy, devizové trhy, optimální měnové zóny	176
Devizové trhy a měnové kurzy	176
Mezinárodní měnový fond a brettonwoodský systém	179
Optimální měnové zóny	180
Mezinárodní obchod	180
M.64 Platební a obchodní bilance, jejich struktura a význam	182
Platební bilance	182
Obchodní bilance	183
M.13 Devizové režimy a jejich národohospodářské důsledky	185
Fixní (pevný) směnný kurz	186
Flexibilní (plovoucí) kurzy	186
Brettonwoodský měnový systém	186
Kurz dvoustranný a vícestranný, nominální a reálný	187
Devizové režimy a hospodářská politika	188
M.47 Mezinárodní ekonomická integrace a její formy, globalizace ekonomiky	189
Hlavní cíle mezinárodní ekonomické integrace:	189
Stupně integrace	189
Mezinárodní organizace	190
Ekonomická globalizace	190
M.95 Vývoj evropské ekonomické integrace, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie EU	190
Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)	190
Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství	190
Evropská společenství	191
EU a nové členské státy	191
Jednotný vnitřní trh	191
Hospodářská a měnová unie (HMU)	192
Konvergenční kritéria, Pakt stability a růstu, Euroskupina	192
N Základy ekonomie veřejného sektoru	194
N.24 Externalita, jejich příčiny, důsledky a řešení	194
Negativní externalita	194
Pozitivní externalita	195
Řešení	195
N.81 Transakční náklady a Coaseův teorém	198
Ronald Harry Coase	198
Transakční náklady	198

Coaseho teorém	199
N.92 Veřejné a částečně veřejné statky, společné zdroje	200
Statky čisté a částečně veřejné	201
Společné zdroje a veřejně poskytované soukromé statky	202
Veřejné a soukromé poskytování statků	203
N.74 Soukromé a veřejné statky, veřejné poskytování statků	203
Soukromé statky	203
Veřejné statky	203
Statky částečně veřejné	204
Společné zdroje	204
Veřejně poskytované soukromé statky	204
N.68 Principy ekonomické teorie veřejné volby	205
Problémy veřejné volby	206
Racionální neznalost	206
Zájmové skupiny	206
N.91 Veřejná produkce statků, její příčiny a důsledky	206
Příčiny veřejné produkce	207
Problémy veřejné produkce	207
Soukromá výroba veřejných statků	207
N.19 Ekonomické chování byrokracie	207
Ekonomické charakteristiky úřadu	208
Motivace byrokracie	208
Příčiny růstu úřadů	208
1 Seznam otázek	209

Okruh H

Trh práce, zaměstnanost a rozdělení příjmů

H.65. Poptávka a nabídka na trhu práce, vliv substitučního a důchodového efektu na nabídku práce

- Práce patří mezi základní výrobní faktory
- Trh práce tvoří druhý ze dvou základních trhů výrobních faktorů
- Na trhu v roli poptávajícího vystupují firmy (poptávka po práci-nájmu pracovních sil) a v roli nabízejícího jednotlivci, resp.domácnosti
- Pro většinu domácností představují odměny za práci jediný významný zdroj příjmu
 - Proto se klade na rozbor trhu velký důraz, a to jak v ekonomických, tak v sociálních souvislostech
- Poptávka po práci spolu s její nabídkou určují **ceny práce**, tj. **mzdy**
- Domácnosti za svoji práci dostávají mzdu - cenou práce je tedy mzdová sazba
- I v případě tohoto výrobního faktoru se firmy snaží maximalizovat zisk (budou tedy najímat práci do okamžiku, kdy se příjmy získané pomocí poslední jednotky práce vyrovnají nákladům na nájem práce) a domácnosti maximalizují užitek

Nabídka práce

265

- představuje vztah mezi nabízeným množstvím práce a její cenou: vztah je přímo úměrný-množství práce, které osoba na trhu nabídne, se při růstu ceny práce zvyšuje a naopak. Křivka nabídky práce je proto rostoucí
- Důvod: Vyšší nabízené množství práce přináší pracovníkům větší příjem, a tím i větší množství statků, které si za něj mohou koupit
- Současně však znamená i menší objem volného času: Když člověk zvyšuje počet odpracovaných hodin, vyměňuje vlastně volný čas za mzdu. Růst mzdy a zároveň pokles množství volného času bude postupně snižovat mezní užitek peněz a naopak zvyšovat mezní užitek volného času
- Dokud je mezní užitek mzdy větší než mezní užitek volného času, člověk zvyšuje množství odpracovaných hodin. Pokud se ale počet hodin přehoupne přes např. osm, devátou hodinu už člověk odpracovat nechce, protože mezní užitek mzdy je menší než obětovaný mezní užitek volného času.
- Jak se člověk rozhoduje mezi prací/mzdou a volným časem? Na volný čas můžeme nahlížet jako na zvláštní statek. Rozhodování člověka, jestli pracovat či nepracovat, nabývá tedy podoby spotřebitelského rozhodování. Člověk se rozhoduje mezi volným časem a ostatními statky, které by si mohl za mzdu koupit.
- Toto však vyžaduje, aby znal cenu volného času. Ušlá mzda je jeho obětovaná příležitost, tedy cena volného času je mzda.
- Jak působí zvýšení mzdy na nabídku práce?
- Když se mzda zvýší(přesněji mzdová sazba, tj.mzda za jednotku času), lidé chtějí více peněz, více pracují a tím se tedy zdražuje volný čas a jeho nákup se proto omezuje. Tendence pracovníků nahrazovat volný čas spotřebními statky. = **SUBSTITUČNÍ EFEKT ZVÝŠENÍ MZDY** (růst mzdy ovlivňuje člověka, aby nabízel více práce, tedy aby si kupoval méně volného času)
- Mzda je ale také důchodem. Zvýší-li se mzda, člověk si může kupovat více statků včetně volného času. = **DŮCHODOVÝ EFEKT ZVÝŠENÍ MZDY** (při vyšších mzdách si osoby mohou dovolovat větší množství volného času, i když každá hodina volného času je stojí na ušlých mzdách více.)
- Oba dva efekty působí proti sobě. To, který z obou efektů převládá, závisí na výši mzdy. Pokud převládá substituční, bude člověk na zvýšení mzdy reagovat nabízením více práce, pokud důchodový efekt, pak naopak.

- Výzkumy ukazují, že při nižších mzdách převládá substituční efekt (tendence obětovat volný čas), při vyšších důchodový (sklon poptávat více volného času).
- Působení substitučního a důchodového efektu na nabídku práce se týká nejen denního počtu hodin, po který budou chtít osoby pracovat, ale i celoživotního počtu odpracovaných hodin. Skutečnost, že pracovní doba se postupně zkracuje, svědčí o tom, že důchodový efekt je silnější než substituční.
- (Pozor na to, asi polovina ekonomických učebnic má ty efekty naopak, není na to jednotný názor.)

Poptávka práce

266

- Poptávka firmy po práci je **poptávkou odvozenou** související s poptávkou po zboží či službách, které firma produkuje.
- Individuální poptávka firmy po práci udává závislost mezi množstvím práce, které firma poptává, a její cenou.
- Poptávka firmy na trhu práce se řídí tím, jak rozsah poptávané práce ovlivňuje její příjmy a náklady, resp. jak se promítá v jejím zisku.
- Vztah mezi množstvím najaté práce a množstvím vyrobené produkce je ovládán principem **klesajícího mezního produktu** - najímá-li firma stále větší počet pracovníků přispívá každý další najatý pracovník k růstu její produkce méně než předchozí (S růstem počtu pracovníků, které firma najme, bude mezní produkt práce postupně klesat).
- S poklesem mezního produktu každého dalšího pracovníka se snižuje i odpovídající příspěvek k růstu firemních příjmů daný **hodnotou mezního produktu**: tato hodnota (mezní produkt vynásobený cenou produktu) bude (na dokonale konkurenčním trhu) s přibývajícím počtem pracovníků klesat obdobným způsobem jako mezní produkt.
- Je-li cena práce na trhu dána - firma je jejím příjemcem - pak bude firma zvyšovat počet svých pracovníků do doby, než ji budou najatí pracovníci zvyšovat zisk. Tedy do okamžiku, ve kterém hodnota mezního produktu práce vyrovná její cenu.
- Křivka poptávky firmy po práci bude proto odpovídat křivce udávající závislost hodnoty mezního produktu práce na jeho množství. Vzhledem ke klesajícímu meznímu produktu práce má tato křivka klesající sklon.
- Poptávka po práci je tak určena množstvím práce, které firma najímá při různých úrovních mzdové sazby. Firma poptává takové množství práce, při němž se příjem z mezního produktu vyrovná mezním nákladům na práci - tedy mzdě. Poptávku tak značně ovlivňuje produktivita práce (ta je ovlivněna kvalifikací práce, množstvím a kvalitou kooperujících faktorů, technologií a organizací práce).
- Poptávka firem po pracovní síle je obecná. Pokud hledá lidi na pozici skladníka, ale nenachází, je ochotna přijmout osoby s jinou kvalifikací a na skladníky je přeskolit.

Trh práce

267

- Charakterizován tržní poptávkou po práci a tržní nabídkou práce.
- Existuje konkurence jak na straně poptávky, tak i nabídky.
- Práci nabízí mnoho lidí i poptává mnoho firem. Na trhu práce tedy působí zákon poptávky a nabídky, podobně jako na ostatních trzích.
- Na rozdíl od jiných trhů působí však na trhu práce při určování mezd i některé specifické faktory, které ovlivňují mzdy různých druhů práce, plynou však i ze skutečnosti, že rozhodování osob na trhu práce není vždy v souladu s modelem homo economicus, tj. mohou při něm hrát roli i jiné než ekonomické faktory. Dalším důvodem je, že mzda, která je nejen cenou práce, ale i důchodem osob, které práci na trhu pronajímají, má i svou sociálně-politickou dimenzi, jež vede k výskytu netržních, resp. administrativních faktorů determinace mezd.
- Tržní nabídka práce je nabídka práce všech lidí v ekonomice (součet individuálních nabídek práce). Tržní poptávka po práci je poptávka práce všech firem v ekonomice (součet individuálních poptávek práce). I tento trh spěje k rovnováze.
- Rovnováha na trhu práce vzniká při vyrovnání nabídky s poptávkou, při tzv. rovnovážné mzdě, která je dána průsečíkem tržní křivky poptávky a tržní křivky nabídky práce.
- Je-li trh práce v rovnováze, najímají na něm všechny firmy právě takové množství práce, které je pro ně při dané (rovnovážné) mzdě ziskové. Jde o množství, při kterém hodnota mezního produktu odpovídá mzdě. Rovnovážná mzda na trhu práce tak odpovídá hodnotě mezního produktu.
- Změna rovnováhy, tj. nová rovnovážná cena a nové poptávané množství práce, může nastat jak ze strany nabídky, tak ze strany poptávky, příp. vlivem obou těchto faktorů.
- Ke změnám tržní nabídky práce může docházet z krátkodobého hlediska docházet např. vlivem přistěhovalectví, migrace. Podobný dopad mají i delší či naopak kratší podpory v nezaměstnanosti. Pokles tržní nabídky práce vede za jinak stejných okolností k poklesu zaměstnanosti a růstu mezd, zvýšení tržní nabídky práce naopak ke zvýšení zaměstnanosti a poklesu mezd.
- Nabídka i poptávka práce na trhu práce vyjadřují závislost nabízeného, resp. poptávaného množství práce na reálné mzdě. Přebytek i nedostatek tak eliminuje pohyb reálné mzdy.

- Reálná mzda se snižuje, pokud je nabídka větší než poptávka a naopak.
- Růst poptávky po práci zvyšuje zaměstnanost i reálnou mzdu. Pokles poptávky snižuje zaměstnanost i reálnou mzdu.
- Změna poptávky tak souvisí se změnou hodnoty mezního produktu práce, která může být vyvolána buď změnami cen vyráběného zboží (s vyšší cenou firemní produkce se hodnota dodatečné produkce vyrobené dalším pracovníkem zvyšuje), nebo změnou mezního produktu práce (př. vyšší vzdělanost pracovníků, zdokonalení výr. technologií..).
- Ke změnám tržní nabídky práce může naopak docházet z krátkodobého hlediska např. vlivem přistěhovalectví, migrace. Podobný dopad mají i delší či naopak kratší podpory v nezaměstnanosti. Naopak pokles nabídky práce snižuje zaměstnanost a zvyšuje reálnou mzdu, růst nabídky zvyšuje zaměstnanost a snižuje reálnou mzdu.
- **Mzdové rozdíly**
 - I na dokonale konkurenčním trhu existují mzdové rozdíly mezi různými skupinami pracovníků. Z hlediska jejich původu lze rozlišit:
 1. **Nerovnovážné rozdíly**
 - * odrážejí změny v rozvoji jednotlivých odvětví, a to vede ke změnám poptávky a nabídky práce, dokud se výše mezd v jednotlivých odvětvích nevyrovná.
 2. **Rovnovážné rozdíly**
 - * rozdíly, které nevedou ke změnám poptávky a nabídky, ale jsou to trvalé rozdíly. Tyto rozdíly jsou vysvětlovány nedostatečnou mobilitou zdrojů a segmentací trhu (pracovníci si nemohou konkurovat), rozdíly ve vrozených duševních a tělesných schopnostech (jedinečnost člověka), rozdíly v délce a nákladech na přípravu na zaměstnání, rozdíly v nepeněžním prospěchu určitého zaměstnání (kompenzující rozdíly) či rozdíly v kvalitě práce.
- **Nedokonalosti trhu práce**
 - Mezi základní nedokonalosti na trhu práce patří
 1. **Mzdová strnulost**
 - * mzdy a platy mají tendenci reagovat daleko pomaleji na změny na trzích práce. Nerovnováha mezi nabízeným a poptávaným množstvím práce se vyrovnává postupně a pomaleji.
 2. **Mzdové tarify firem**
 - * mnohé firmy vytvářejí určité mzdové struktury, podle kterých jsou zaměstnanci odměňováni (mzdové tarify používají zejména velké podniky, a to k zjednodušení mzdových rozhodnutí a k podpoření spravedlnosti v odměňování).
 3. **Omezení**
 - * způsobená kolektivními smlouvami, pracovně-právním zákonodárstvím, ale i čistě tržními vlivy (firmy udržují zaměstnanost i při poklesu výroby nad efektivní míru, aby měly v budoucnosti kvalitní zaměstnance).
- Pokud se na trh práce díváme z dlouhodobého hlediska, vidíme, jak se pracovní síla „přelévá“ z oborů, kde poptávka upadá, do oborů, kde je poptávka a mzda vyšší. To mění i preference uchazečů o učiliště, střední i vysoké školy.
- Hlavní příčinami nedokonalé konkurence na trhu práce jsou existence monopsonů a působení odborových organizací:
- Monopson (oligopson) je monopol na straně poptávajícího na trhu práce (firem). Tento monopol na straně poptávky po práci nastává v případě, kdy existuje jediná dominantní firma zaměstnávající praceschopné obyvatelstvo v dané oblasti nebo profesi. Monopsonista tak může ovlivnit výši mzdové sazby
- Působení odborových organizací je monopolní síla na straně nabízejícího tzn. pracovníků. Odborové svazy jsou sdružení pracujících, které usilují o vyšší mzdové sazby, lepší pracovní podmínky apod. pro své členy.

Robert Holman - Ekonomie, 4. vydání, str. 274-291; Jan Urban - Teorie národního hospodářství, 3. vydání, str. 296-302

H.84. Trh práce (poptávka, nabídka a rovnováha)

Poptávka po práci a nabídka práce

- Trh práce patří spolu s trhem kapitálu k hlavním trhům výrobních faktorů, střetává se zde nabídka a poptávka práce. **Nabídku vytvářejí domácnosti** (jejich členové) a **poptávku firmy**. Zákony nabídky a poptávky určují cenu práce, tj. mzdu. Cenu práce ale ovlivňují i faktory zohledňující **dvojí roli mezd**: cenu práce a důchod jednotlivců, kteří práci pronajímají.

- **Individuální poptávka po práci a její vlastnosti**

- Udává **závislost firmou poptávaného množství práce na její ceně**. Poptávka po práci je poptávkou odvozenou, neboť ji firmy využívají k produkci zboží a služeb.
- Firma ve svém rozhodnutí o najmutí pracovní síly musí brát na zřetel klesající mezní produkt - s růstem počtu pracovníků bude mezní produkt (tj. přírůstek produkce plynoucí z nájmu dodatečné jednotky práce) postupně klesat. Je-li firma příjemcem ceny, bude zvyšovat počet svých pracovníků tak dlouho, dokud jí budou další najatí pracovníci zvyšovat zisk, k čemuž bude docházet tak dlouho, dokud bude hodnota mezního produktu práce vyšší než jeho cena.
- **Poptávka jednotlivé firmy po práci** - křivka udávající, jaké množství práce firma najme v závislosti na její ceně, bude odpovídat křivce udávající závislost hodnoty mezního produktu práce na jeho množství a **bude tedy mít klesající charakter**.

- **Individuální nabídka práce a její vlastnosti**

- Představuje vztah mezi nabízeným množstvím práce ze strany domácností a jednotlivců a její cenou.
- V rozhodování pracovníků o nabízeném množství práce hraje hlavní roli rozhodování vyrovnávající **mezní užitek mzdy a volného času**. Vyšší množství nabízené práce přináší větší množství statků, ale menší objem volného času, a naopak. Růst počtu spotřebních statků ale snižuje jejich mezní užitek. Dosáhne-li jednotlivcův mezní užitek spotřebních výdajů výše jeho mezního užtku volného času, vede další výměna volného času za spotřební statky k poklesu jeho celkového užitku.
- **Individuální nabídka práce proto vychází z poptávky jednotlivce po volném čase a mzda je jeho cenou**.
- Poptávku po volném čase ovlivňují dva efekty: **substituční** a **důchodový**. Ty v případě této poptávky působí proti sobě.
 - * Substituční efekt znamená, že s růstem mzdy nabízené množství práce roste: zvýšení mzdy zdrazující volný čas vyvolá omezení jeho nákupu.
 - * Důchodový efekt znamená, že s rostoucími mzdami nabízejí pracovníci méně práce, protože s větší mzdou se zvyšuje pracovníkova poptávka po statcích, včetně volného času.
 - při vyšších mzdách si osoby mohou dovolit větší množství volného času, i když každá hodina volného času je stojí na ušlých mzdách více
- * **Který z efektů převládá, závisí na výši mzdy.**

Rovnováha na trhu práce

269

- **Tržní poptávka po práci** - shrnuje poptávku jednotlivých firem po práci v určitém odvětví či v celém národním hospodářství a udává závislost mezi množstvím práce poptávaným na trhu všemi firmami a její cenou.
- **Tržní nabídka práce** - shrnuje nabídku všech osob a udává vztah mezi celkovým objemem práce, který jednotlivci na trhu nabízejí, a její cenou.
- **Trh** - má tendenci směřovat k **rovnováze**. Mzda, která je stanovena při rovnovážném stavu, je mzdou rovnovážnou. Dočasná nerovnováha na trhu je vyrovnávána změnami mezd. Rovnovážná mzda odpovídá hodnotě mezního produktu práce, kteroužto hodnotu lze chápat také jako hodnotu míry produktivity práce. Produktivnější pracovníci jsou tak na trhu práce hodnoceni vyšší mzdou.
- **Změny rovnováhy na trhu práce** - k nastolení nového rovnovážného stavu na trhu práce může docházet jak pod vlivem **změn na straně poptávky po práci**, tak pod vlivem **změn na straně nabídky práce**. **Změna poptávky souvisí se změnou hodnoty mezního produktu práce**, např. při zvýšení ceny zboží (s vyšší cenou firemní produkce roste hodnota dodatečné produkce vyrobené dalším pracovníkem), nebo v důsledku rostoucího vybavení firem fixním kapitálem apod. Vzroste-li poptávka po práci, vzroste zaměstnanost i mzda, pokles poptávky působí opačně. **K posunu křivky nabídky práce** může docházet např. pod vlivem přistěhovalectví nebo emigrace. Podobný dopad mají i podpory v nezaměstnanosti (déle vyplácená podpora snižuje nabídku práce). Pokles tržní nabídky práce vede k poklesu zaměstnanosti a růstu mezd, zvýšení nabídky působí opačně.
- **Nominální a reálný růst mezd** - nabízené i poptávané množství práce se změní jen tehdy, dojde-li ke **změně mezd mající reálný charakter** (k reálné změně dochází jen tehdy, změní-li se objem zboží a služeb, které si lidé mohou za svou mzdu koupit). Pokud mzdy rostou stejně rychle jako ceny, jde jen o **nominální růst mezd**. Reálnou změnu mezd za určité období charakterizuje **index reálných mezd**, který očišťuje mzdový vývoj od vývoje cenové hladiny a je dán podílem indexu nominálních mezd a indexu cen spotřebitelských statků (míry inflace).

Grafy

270

- Nabídka práce

- W = mzdové sazby, L = množství nabízené práce
- vzrostou-li mzdy nad bod C , dochází postupně ke snižování nabízené práce, protože důchodový efekt převáží nad substitučním
- Poptávka po práci
- Příjem z mezního produktu práce (MRPL, marginal revenue from product) je násobkem mezního fyzického produktu práce (MPPL, marginal physical product) a ceny produktu (P). Křivka poptávky po práci je odvozena z křivky příjmu z mezního produktu. Poptávka po práci je - jako všechny poptávky po výrobních faktorech - odvozena z poptávky po finálních statcích, které byly vyrobeny pomocí práce.
- Trh práce
- Při vychýlení mzdy z rovnovážné úrovně vzniká na trhu buď nedostatek (je-li tržní mzda nižší než rovnovážná) nebo přebytek nabídky práce (je-li tržní mzda vyšší než rovnovážná).

www.miras.cz/seminarky/mikroekonomie-n11-trh-prace.php; www.vakobri.cz/download.php?view.454; Teorie národního hospodářství, Jan Urban, kap. Trh práce, mzdy a zaměstnanost - 296 - 302

H.86. Tržní a netržní faktory determinace mezd, mzdová strnulost, jej příčiny a důsledky

- síly nabídky a poptávky působí v případě ceny práce podobně jako u ostatních výrobních faktorů: je-li poptávka po práci ve srovnání s její nabídkou vysoká, jsou mzdy osob vyšší, než v případě poptávky nízké; je-li nabídka pracovníků ve srovnání s poptávkou vysoká, jsou mzdy těchto pracovníků zpravidla nižší

Specifické faktory determinace mezd

Tržní faktory determinace mezd

271

- faktory ovlivňující nabídku, resp. poptávku po jednotlivých druzích práce související s její povahou
- jejich důsledkem jsou různé úrovně rovnovážné mzdy u různých druhů práce

1. Kompenzující rozdíl

- rozdíl v úrovni mezd plynoucí z různé nabídky práce, resp. charakteristik různých profesí (např. náročnost, bezpečnost, zajímavost apod.)
- ovlivňuje nabídku práce
- má-li práce nějakou nepeněžní výhodu, bude ji ochotno vykonávat více lidí i za menší mzdu, než je tomu u práce např. nebezpečné

2. Lidský kapitál

- vzdělaná pracovní síla má vyšší produktivitu → zaměstnavatelé jsou ochotni za ni zaplatit více (mezní produkt vzdělaných pracovníků je vyšší)
- investice do kvalifikace lidského kapitálu zvyšuje produktivitu práce podobně jako investice do fyzického kapitálu
- pro pracovníky je vyšší mzda motivací a kompenzací pro vynaložení nákladů na zvýšení kvalifikace (např. ušlé příjmy z doby studia)

3. Efektivní mzdy

- koncepce, podle níž zvýšením mezd (nad rovnovážnou mzdu) pracovníků může firma dosáhnout vyšší produktivity
 - nedochází tolik k fluktuaci pracovníků → zvláště u kvalifikovaných znamená vyšší náklady
 - povzbuzení pracovníků k vyšším výkonům → jsou více motivováni si práci udělat a plnit pracovní povinnosti
 - firma si může vybrat z více uchazečů o pracovní místo → nabídka práce je vyšší než poptávka

4. Diskriminace

- = získání pracovního místa je omezeno na základě rasy, pohlaví, věku,...
- vede k omezení nabídky práce a tím k růstu mezd pro nediskriminované skupiny
- poptávka po diskriminovaných skupinách klesá a s tím klesají i jejich mzdy

Netrzní faktory determinace mezd

272

1. Omezená mobilita pracovní síly

- lidé mají tendenci nestěhovat se, i když by to pro ně bylo ekonomicky výhodné
- → pokud by fungovaly zákony nabídky práce a poptávce po ní, lidé by se stěhovali do místa s vyšší mzdou → ta by tam poklesla a naopak by vzrostla mzda v místech, odkud odešli = zákon jedné ceny
- omezená mobilita pracovní síly může být způsobena i nedostatečnou informovaností o pracovních příležitostech jinde
- práce se touto vlastností výrazně odlišuje od vysoce mobilního kapitálu

2. Legislativa

- zejména stanovení minimální mzdy a mzdových tarifů zákonem
- další různé pracovně právní předpisy - např. délka pracovní doby, odměňování za přesčasy...

3. Působení odborů

- kolektivní vyjednávání
 - = jednání mezi odbory a managementem firmy
 - odbory tak ovlivňují mzdy i další vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli
 - vede k vyloučení konkurence při stanovení mezd - na straně nabídky práce i poptávky po práci - v extrémním případě může vzniknout monopol nebo monopson

Mzdová strnulost

273

- na změny nabídky nebo poptávky reagují příliš pomalu nebo omezeně
- udržuje mzdy na trhu vyšší, než by odpovídalo rovnovážné úrovni → tím vzniká převaha nabídky nad poptávkou = nezaměstnanost
- vzniká, pokud jsou mzdy příliš ovlivňovány netrzními faktory nebo interními firemními tarify
 - **minimální mzda** - důvodem nezaměstnanosti jen u nejméně kvalifikovaných pracovníků → mzda ostatních je nad minimální mzdou
 - častějším důvodem je **působení odborů** - kolektivní vyjednávání, mohou přinutit zaměstnavatele k vyplácení vyšších mezd, dále používají nástroje jako snižování nabídky práce (např. zkrácením pracovní doby) nebo zvýšení poptávky po práci (např. požadují dovozní omezení na některé produkty → více se bude vyrábět doma)
 - **interní mzdové tarify**
 - * sazby mezd pro různé kategorie zaměstnanců
 - * zejména u větších firem
 - * jednodušší správa mezd, rozhodování o mzdových nákladech i větší pocit spravedlnosti zaměstnanců

Teorie národního hospodářství, Jan Urban, 3. doplněné a rozšířené vydání, str. 302 - 308

H.59. Nezaměstnanost, příčiny, druhy a měření, vztah nezaměstnanosti a inflace

- Trh práce je jako jakýkoli jiný trh a působí na něm stejné ekonomické zákony. Přesto je ale jiný tím, že se na něm vyskytuje nezaměstnanost
- Měříme ji ukazatelem míry nezaměstnanosti $u = U / (E + U)$, kde u je míra nezaměstnanosti, U je počet nezaměstnaných a E je počet zaměstnaných
- Nezaměstnaným nazveme toho, kdo nemá práci a aktivně ji hledá. Hledání zaměstnání je nezbytným znakem
- Při výpočtech nezaměstnanosti se započítávají lidé reg. na Úřadu práce, zjistíme tím tedy registrovanou nezaměstnanost
- Někteří se ale na ÚP nehlásí, např. protože jsou nezaměstnaní krátkodobě, nebo naopak dlouhodobě, proto už ztratili nárok na podporu a i věru v to, že jim ÚP pomůže v hledání práce
- Skutečná nezaměstnanost je tedy o něco vyšší než ta registrovaná
- **Ekonomicky aktivní a ekonomicky neaktivní obyvatelstvo**
 - **Ekonomicky aktivní**
 - * *Zaměstnaní* – mají placené zaměstnání, nebo zaměstnávají sami sebe
 - * *Nezaměstnaní* – nemají placené zaměstnání nebo sebezaměstnání, ale práci aktivně hledají – ochotní a schopní pracovat

- **Ekonomicky neaktivní** – nehledají zaměstnání – neochotní nebo neschopní pracovat – studenti, penzisté, invalidé. . .
- **Plná zaměstnanost** – neznamená, že by byla nezaměstnanost úplně odstraněna, ale je to stav, kdy je nezaměstnanost způsobena pouze frikční a strukturální nezaměstnaností, ne cyklickou
- **Přirozená míra nezaměstnanosti** - nejnižší dlouhodobě udržitelná míra nezaměstnanosti odpovídající potenciálnímu produktu (tvořena frikční a strukturální nezaměstnaností)
- **Ekonomický dopad nezaměstnanosti** – vysoká nezaměstnanost – plýtvání zdroji – ekonomika nevytváří tolik, kolik je schopna
- **Vládní politika na podporu zaměstnanosti**
 - *Pasivní* – zmírnění následků nezaměstnanosti vyplácením podpory v nezaměstnanosti (ale pokud je tato podpora vysoká, snižuje se motivace nezaměstnaných k hledání práce)
 - *Aktivní* – snaha udržet vysokou zaměstnanost – zlepšování informací o volných pracovních místech, financování rekvalifikace, vytváření nových pracovních míst atd.
- **Phillipsova křivka** – vztah mezi nezaměstnaností a inflací; krátkodobá – předpoklad, že se nemění očekávaná míra inflace
- **Dlouhodobá Phillipsova křivka** – ustálí se na bodě přirozené míry nezaměstnanosti – snaha snížit nezaměstnanost pod její přirozenou míru – růst inflace; snížení míry inflace – zvýšení nezaměstnanosti nad přirozenou míru

Dělení nezaměstnanosti

Podle příčiny vzniku

274

- **Frikční nezaměstnanost**
 - Nezaměstnanost lidí, kteří opustili staré místo a nové teprve hledají
- **Strukturální nezaměstnanost**
 - Vzniká v důsledku strukturálních změn v ekonomice, kdy se některá odvětví zmenšují a jiná naopak expandují
 - Toto způsobuje, že klesá poptávka po některých profesích, zároveň však roste poptávka po jiných
 - Obvykle trvá déle než frikční nezaměstnanost
 - Představuje větší zásah do života, lidé mění profese, prochází rekvalifikačními kurzy apod.
 - Je to přirozená nezaměstnanost, trh se přirozeně vyvíjí, pokud by tomu tak nebylo, trh by se vyřadil ze světové soutěže a zaostával by
- **Cyklická nezaměstnanost**
 - Nastává, když je ekonomika v poklesu (recesi) a nastává pokles zaměstnanosti prakticky ve všech odvětvích
 - Nemí téměř možné se rekvalifikovat na jinou profesi a najít práci, protože nezaměstnanost panuje ve všech odvětvích
 - Okunův zákon - když domácí produkt roste rychleji, míra nezaměstnanosti klesá, a když naopak DP roste pomaleji nebo klesá, míra nezaměstnanosti se zvyšuje
 - * Svědčí o tom, že část nezaměstnanosti má skutečně cyklickou povahu
- **Sezónní nezaměstnanost**
 - Souvisí se změnami ročního období, kdy se některé práce nedají vykonávat
 - Týká se stavebnictví, zemědělství...

Podle času

- **Krátkodobá nezaměstnanost**
 - Nepůsobí vážnější problémy
- **Dlouhodobá nezaměstnanost**
 - Nejenom ekonomické dopady, ale i existenční potíže, ztráta sebeúcty a kvalifikace
 - Příčiny
 - * Dlouhodobá hospodářská recese
 - * Dlouhodobé mzdové strnulosti (mzdová strnulost viz
 - * Kolektivní mzdové dohody
 - * Podpory v nezaměstnanosti
 - Časem mění postoj k práci, stává se novým životním stylem a tím i dobrovolnou nezaměstnaností.

Podle dobrovolnosti

- **Dobrovolná nezaměstnanost**

- Nezaměstnaný hledá práci, ovšem požaduje vyšší mzdu, než je mu trhem nabízena, proto nemůže práci najít
- Mezi alternativní příležitosti patří podpora v nezaměstnanosti. Jsou-li nízké a doba poskytování krátká, jsou lidé motivováni k tomu, najít si rychle nové zaměstnání

- **Nedobrovolná nezaměstnanost**

- Nezaměstnaný hledá práci, akceptuje takovou mzdu, kterou trh nabízí, přesto práci nemůže najít
- Příčinou jsou překážky bránící poklesu mezd. Jednou z nich bývají odbory, které se zasazují o zvýšení mezd a neuvědomují si, že tím trhu škodí daleko více. Příčinou je i uzákoněná minimální mzda (hlavně čerství absolventi nebo dělníci ochotni pracovat i za méně, ale nesmí)
- Postihuje i lidi, kteří nemají dobré alternativní příležitosti, protože je pro ně rekvalifikace nebo nalezení jiného zdroje obzvláště velmi obtížné
- Špatně se odlišují, neboť i dobrovolně zaměstnaní jsou často registrováni na ÚP. Registrovaná míra nezaměstnanosti tedy zčásti obsahuje i nezaměstnanost dobrovolnou

Robert Holman - *Ekonomie*, 4. vydání, str. 292-313; Jan Urban - *Teorie národního hospodářství*, 2. vydání, kap. 7 a 10

H.72. Rozdělení důchodů, nerovnosti v důchodech, přerozdělovací procesy a jejich nástroje

Rozdělení mezd a příjmů

275

- Mzda vznikající na pracovním trhu závisí na poptávce po práci a její nabídce, které jsou v případě jednotlivých profesí a pracovníků ovlivněny kompenzujícími rozdíly, množstvím kapitálu, diskriminací i dalšími, netržními faktory. Výsledné rozdělení mezd, ke kterému tržní síly i další faktory vedou, může být více nebo méně **nerovné**.
- Mzdy tvoří ve vyspělých ekonomikách rozhodující část (3/4) národního důchodu, tj. celkových příjmů, které v ekonomice za rok vzniknou. Způsob, kterým jsou rozdělovány mzdy mezi jednotlivé členy a skupiny společnosti (a faktory, které toto determinují), proto v podstatné míře ovlivňuje i rozdělení celkových příjmů ve společnosti, tj. míru příjmové rovnosti či nerovnosti.
- K dalším faktorům, které celkové rozdělení příjmů ve společnosti určují, patří rozdělení dalších druhů příjmů, resp. Důchodů, tj. kapitálových příjmů (příjmů z vlastnictví kapitálu), rent či zisků. Toto, tzv. primární rozdělení důchodů, které získávají vlastníci jednotlivých výrobních faktorů je **přerozdělováno** (redistribuíváno) státem, a to na základě jeho daňové a sociální politiky.

Sledování mzdové (příjmové) nerovnosti

276

- Ke sledování slouží řada způsobů. Nejčastěji tabulky nebo grafy obsahující počty či podíly osob nacházejících se v hlavních příjmových pásmech..
- Grafické znázornění rozdělení příjmů ve společnosti zachycuje závislost mezi výší příjmů a podílem osob, který daný příjem pobírají. Z grafů můžeme vyčíst, že rozdělení není rovnoměrné, nýbrž se „sklání“ směrem doprava. To odráží skutečnost, že nižší mzdy pobírá větší, zatímco vyšší mzdy pobírá menší podíl osob.
- Lidí s vysokými příjmy je málo, ale ovlivňují přitom průměr mezd ve společnosti. Z toho vyplývá, že osoba se středním příjmem (příjem, pro který platí, že počet osob s vyšším i menším příjmem je stejný; bývá označován i jako medián), bude mít zpravidla nižší příjem než je aritmetický průměr příjmů. Vyšší rozdíl mezi průměrnou a střední mzdou je důsledkem vyšší diference.
- Nebo graf uč. TNH, str. 314
- Další jednoduchý způsob zachycení příjmové nerovnosti vychází z rozdělení osob či domácností do zpravidla čtyř, pěti nebo deseti stejně početných skupin. (tzv. kvartilů, kvantilů, decilů). Ty jsou vytvořeny tak, že např. u kvartilů, první skupina zahrnuje čtvrtinu domácností s nejnižšími příjmy, další skupina čtvrtinu s vyššími příjmy atd. Výrazem nerovnosti v rozdělení příjmů jsou vyšší rozdíly mezi podíly na celkovém důchodu, které na jednotlivé skupiny připadají.
- V zemích s výraznou mírou mzdového, resp. příjmové nerovnosti připadá například na „horní pětiny domácností téměř 1/2 celk. důchodu, zatímco podíl „dolní pětiny domácností je cca 10krát nižší-představuje zhruba 5%.

Lorenzova křivka

277

- Je dalším nástrojem pro zachycení ne/rovnosti příjmů. Navazuje na výše zmíněné rozdělení domácností do stejně početných skupin.
- Modrá přímkou znázorňuje zcela rovnoměrnou distribuci příjmů, tj. 10% domácností získává 10% příjmů, 20% domácností získává 20% příjmů atd.
- Zakřivená čára (Lorenzova křivka) ukazuje typické rozložení příjmu, které se od rovnoměrného zpravidla značně liší.
- Oblast, kterou vidíme mezi přímkou (příjmová rovnost) a křivkou (příjmová nerovnost) představuje **rozsah nerovnosti příjmové distribuce**. Čím menší je tato oblast, tím menší je nerovnost. Různé Lorenzovy křivky odpovídající různým zemím v různých časových obdobích skýtají možnost srovnání nerovnosti distribuce příjmů.
- Odtud vychází tzv. Giniho koeficient udávající míru příjmové nerovnosti od 0-1. Jeho hodnota je dána podílem mezi plochou mezi Lorenzovou křivkou a linií rovnoměrného rozdělení a celkovou plochou pod touto linií.
- Další charakteristikou příjmového rozdělení může být podíl domácností nacházejících se **pod oficiálně stanovenou výší životního(existenčního) minima** (hranice chudoby). Tato hranice bývá pravidelně upravována tak, aby odrážela vývoj cen, resp. životních nákladů.

Přerozdělování příjmů a jeho nástroje

278

- Pozměnit rozložení příjmů ve společnosti patří mezi hlavní cíle vládní politiky. Role, kterou by měly vlády při přerozdělování příjmů sehrávat (př. jak rozsáhlá by měla být „záchranná sociální síť“..) patří k nejčastějším tématům národohospodářských diskuzí.
- Rozdělení příjmů mezi jednotlivce a domácnosti není neměnné. Závisí i na fázi života, kterou procházejí, a na ekonomické mobilitě obyvatelstva, tj. pohybu osob mezi jednotlivými příjmovými kategoriemi v průběhu jejich ekonomického života. Se stárnutím se zvyšují zkušenosti, a proto stoupá mzda až do 50 roku, pak zase klesá až do důchodu.

Nástroje přerozdělení příjmů

279

- K základním opatřením, jejichž prostřednictvím vlády přerozdělují příjmy, patří **výběr daní, politika sociálního zabezpečení a zákonodárství stanovující minimální mzdy**.
- **Daňová soustava** – zvýšení důchodové rovnosti mezi jednotlivými příjmovými skupinami hraje ve všech vyspělých zemích důležitou roli: jedním z hlavních cílů je shromáždit příjmy od domácností s vyššími příjmy a poskytnout je ve formě tzv. **transferů**, domácnostem s nižšími příjmy. To je docíleno prostřednictvím progresivní daně z příjmu, kdy domácnosti s vysokými důchody platí vyšší daně.
- **Systém sociálního zabezpečení** – skrze něj dochází k transferům. Zahrnuje programy zvyšující životní úroveň vybraných domácností. Dopad těchto opatření není vždy jednoznačný – snížení motivace k práci, zvýšení motivace stát se „sociálně potřebným“, a tak získat na dávku nárok. Tím mohou sociální problémy místo zlepšení dokonce zhoršit.
- **Zákonná minimální mzda** – ze strany vlády považována za ideální opatření ke snížení důchodové nerovnosti - vlády nic nestojí, cenu tohoto opatření platí zaměstnavatelé.
- **Záporná daň z příjmu** - lze jí nahradit systémem sociálního zabezpečení. Podstatou je, aby domácnosti s nízkým příjmem dostávaly od státu subvence. Výhodou je její jednoduchost, výpočet daně z příjmu probíhá pro všechny domácnosti stejně (vyšší příjmy – daň kladná, nižší příjmy – daň záporná). Domácnosti s nízkými příjmy tak mají možnost získat finanční pomoc od státu, aniž by museli prokazovat svou potřebnost, podporu získají na základě malého příjmu. Na rozdíl od systému sociálního zabezpečení nemusí domácnosti prokazovat nárok na sociální dávku na základě určité sociální skutečnosti. Problém motivace k získání vyššího příjmu, resp. odrazování od práce, který je systémem soc. zabezpečení přítěží, to však neřeší.
- Určitou variantou negativní daně jsou **daňové dobropisy**. Daňový dobropis = daň.nástroj umožňující rodinám s nízkými příjmy získat náhradu za zaplacenou daň z příjmu, a to ve výši, která převyšuje skutečně zaplacenou daň. Daňový dobropis se vztahuje jen k pracovním příjmům, a tak nevede k demotivaci. Na druhé straně však neposkytuje sociální dávky v nezaměstnanosti, nemoci či jiné pracovní neschopnosti.

Urban, Jan: *Teorie národního hospodářství*, 2011, str. 312-318

Dodatek 1

Seznam otázek

1. Absolutní a komparativní výhody v mezinárodním obchodě, vysvětlete na příkladu	M.1
2. Agregátní poptávka a nabídka, potenciální a reálný produkt	K.2
3. Aktiva, jejich druhy a vlastnosti, stanovení ceny aktiv	G.3
4. Automatické stabilizátory a jejich funkce, vysvětlete na příkladu	K.4
5. Bankovní systém, tvorba peněz a peněžní multiplikátor	I.5
6. Bezprostřední a konečné cíle měnové politiky, cílování inflace	I.6
7. Cenová a necenová konkurence, principy marketingu	C.7
8. Cenová, důchodová a křížová elasticita poptávky	D.8
9. Cíle, náklady, příjmy a zisk firmy	E.9
10. Cíle, principy a nástroje stabilizační politiky	K.10
11. Daně, jejich druhy a ekonomické vlastnosti, daňová politika	L.11
12. Deflace, její příčiny a důsledky, past likvidity a kvantitativní uvolňování	I.12
13. Devizové režimy a jejich národohospodářské důsledky	M.13
14. Diskontní, lombardní a repo sazba jako měnové nástroje	I.14
15. Efektivnost dokonalé konkurence	F.15
16. Efektivnost zdanění, daňové břemeno a „náklady mrtvé váhy“, Lafferova křivka	L.16
17. Ekonomická efektivnost, Paterovo a Kaldor-Hicksovo kritérium efektivnosti	B.17
18. Ekonomické aspekty správy korporací	E.18
19. Ekonomické chování byrokracie	N.19
20. Ekonomické multiplikátory a jejich význam (Keynesův multiplikátor, peněžní multiplikátor, fiskální multiplikátor)	K.20
21. Ekonomický pohled na vybrané právní formy podniků, jejich výhody a nevýhody	E.21
22. Ekonomický růst a rozvoj, zdroje a typy růstu, růstová politika	J.22
23. Euro a Maastrichtská kritéria, Pakt stability a růstu	L.23
24. Externality, jejich příčiny, důsledky a řešení	N.24
25. Financování firmy, finanční ukazatele a jejich funkce při řízení firmy	E.25
26. Finanční a měnová krize, možné příčiny a důsledky	K.26
27. Fiskální multiplikátory, efekt vytěsňování	K.27
28. Fiskální politika, její cíle a nástroje	K.28
29. Funkce a nástroje centrální banky	I.29
30. Hlavní historické a současné směry ekonomického myšlení	A.30
31. Hospodářská politika, její cíle, druhy a účinnost, magický čtyřúhelník	C.31
32. Hospodářský cyklus, jeho příčiny a fáze	K.32
33. Chování firem v podmínkách dokonalé a monopolistické konkurence	F.33
34. Chování firem v podmínkách oligopolu a monopolu	F.34
35. Implicitní a explicitní náklady firmy, ekonomický a účetní zisk	E.35
36. Inflace a její měření, druhy, příčiny a důsledky inflace, inflační daň	I.36
37. Instituce kapitálového trhu a jejich význam	G.37
38. Investiční akcelerační a multiplikátor a jejich význam pro průběh hospodářského cyklu	K.38
39. Investování a spekulace, vznik a důsledky „investičních bublin“	G.39
40. Kapitál, jeho vznik, formy a funkce	G.40
41. Komoditní peníze, zlatý standard, peníze s nuceným oběhem	I.41
42. Konkurenční politika, antimonopolní zákonodárství, regulace přirozených monopolů	F.42
43. Kvantitativní teorie peněz a cen, Fisherova rovnost	I.43
44. Marginální náklady a jejich význam	E.44
45. Měnová báze a tvorba peněz, peníze jako dluh	I.45
46. Metody měření HDP	B.46
47. Mezinárodní ekonomická integrace a její formy, globalizace ekonomiky	M.47
48. Mezinárodní měnové vztahy, devizové trhy, optimální měnové zóny	M.48
49. Model ekonomického koloběhu	B.49
50. Monetární politika a její nástroje	I.50

51. Nabídka a poptávka na trhu peněz, cena peněz, výnosová křivka	I.51
52. Nabídka, poptávka a rovnováha na trhu kapitálu	G.52
53. Náklady a nákladové křivky firmy, analýza firemních nákladů	E.53
54. Náklady alternativ a utopené náklady, ilustrujte na příkladech	B.54
55. Národohospodářské agregáty a jejich význam	B.55
56. Nástroje expanzivní fiskální a monetární politiky, jejich význam a účinnost	I.56
57. Nástroje restriktivní měnové a rozpočtové politiky, jejich význam a účinnost	I.57
58. Nedokonalá konkurence, příčiny vzniku a hlavní typy, ztráta blahobytu v podmínkách nedokonalé konkurence F.58	
59. Nezaměstnanost, příčiny, druhy a měření, vztah nezaměstnanosti a inflace	H.59
60. Nezávislost a odpovědnost centrální banky	I.60
61. Normální zisk firmy, ekonomická renta a její dobývání	E.61
62. Omezení měnové a fiskální politiky	I.62
63. Peníze, jejich funkce a formy, úloha zlata v dějinách	I.63
64. Platební a obchodní bilance, jejich struktura a význam	M.64
65. Poptávka a nabídka na trhu práce, vliv substitučního a důchodového efektu na nabídku práce	H.65
66. Poptávkové a nabídkové šoky, jejich vliv na recesi	K.66
67. Primární a sekundární kapitálové trhy a jejich význam	G.67
68. Principy ekonomické teorie veřejné volby	N.68
69. Produktivita práce a kapitálu a jejich faktory, politika nabídkové strany	J.69
70. Přebytek výrobce a spotřebitele, efektivita tržní rovnováhy	D.70
71. Předmět národohospodářské teorie a její základní kategorie	A.71
72. Rozdělení důchodů, nerovnosti v důchodech, přerozdělovací procesy a jejich nástroje	H.72
73. Selhání vlády a jeho příčiny	C.73
74. Soukromé a veřejné statky, veřejné poskytování statků	N.74
75. Státní regulace trhů, ceny ve smíšené ekonomice	C.75
76. Státní rozpočet, základní struktura jeho příjmové a výdajové stránky	L.76
77. Státní zásahy do cen, jejich příčiny, důsledky a efektivita	D.77
78. Struktura trhu a tržní síla, relevantní trh	F.78
79. Subjekty kapitálového trhu	G.79
80. Teorie hospodářského růstu	J.80
81. Transakční náklady a Coaseův teorém	N.81
82. Trh a tržní systém, typy trhů	C.82
83. Trh dokonalé konkurence a postavení firmy na tomto trhu	F.83
84. Trh práce (poptávka, nabídka a rovnováha)	H.84
85. Trhy výrobních faktorů, jejich úloha, specifika a regulace	B.85
86. Tržní a netržní faktory determinace mezd, mzdová strnulost, jej příčiny a důsledky	H.86
87. Tržní cena a její funkce	C.87
88. Tržní selhání, jeho druhy a příčiny, ilustrujte na příkladech	C.88
89. Typy ekonomických subjektů, jejich postavení a úloha v národním hospodářství	B.89
90. Veřejná a soukromá řešení tržních selhání	C.90
91. Veřejná produkce statků, její příčiny a důsledky	N.91
92. Veřejné a částečně veřejné statky, společné zdroje	N.92
93. Veřejné finance, jejich funkce a složky, státní rozpočet a jeho deficity	L.93
94. Vymezení peněz, peněžní zásoba a peněžní agregáty	I.94
95. Vývoj evropské ekonomické integrace, jednotný vnitřní trh, hospodářská a měnová unie EU	M.95
96. Význam a struktura rozvahy firmy	E.96
97. Základní ekonomické otázky, typy a odlišnosti ekonomických systémů	B.97
98. Základní ekonomické principy a modely, metodické chyby ekonomického uvažování	B.98
99. Zákon klesajícího mezního produktu, princip úspor z rozsahu	E.99
100. Zákon poptávky, zákon nabídky, zákon poptávky a nabídky, zákon jedné ceny	D.100